

1930

Yıl : 2 — Sayı 25-38

Fiyatı : 10 Kuruştur

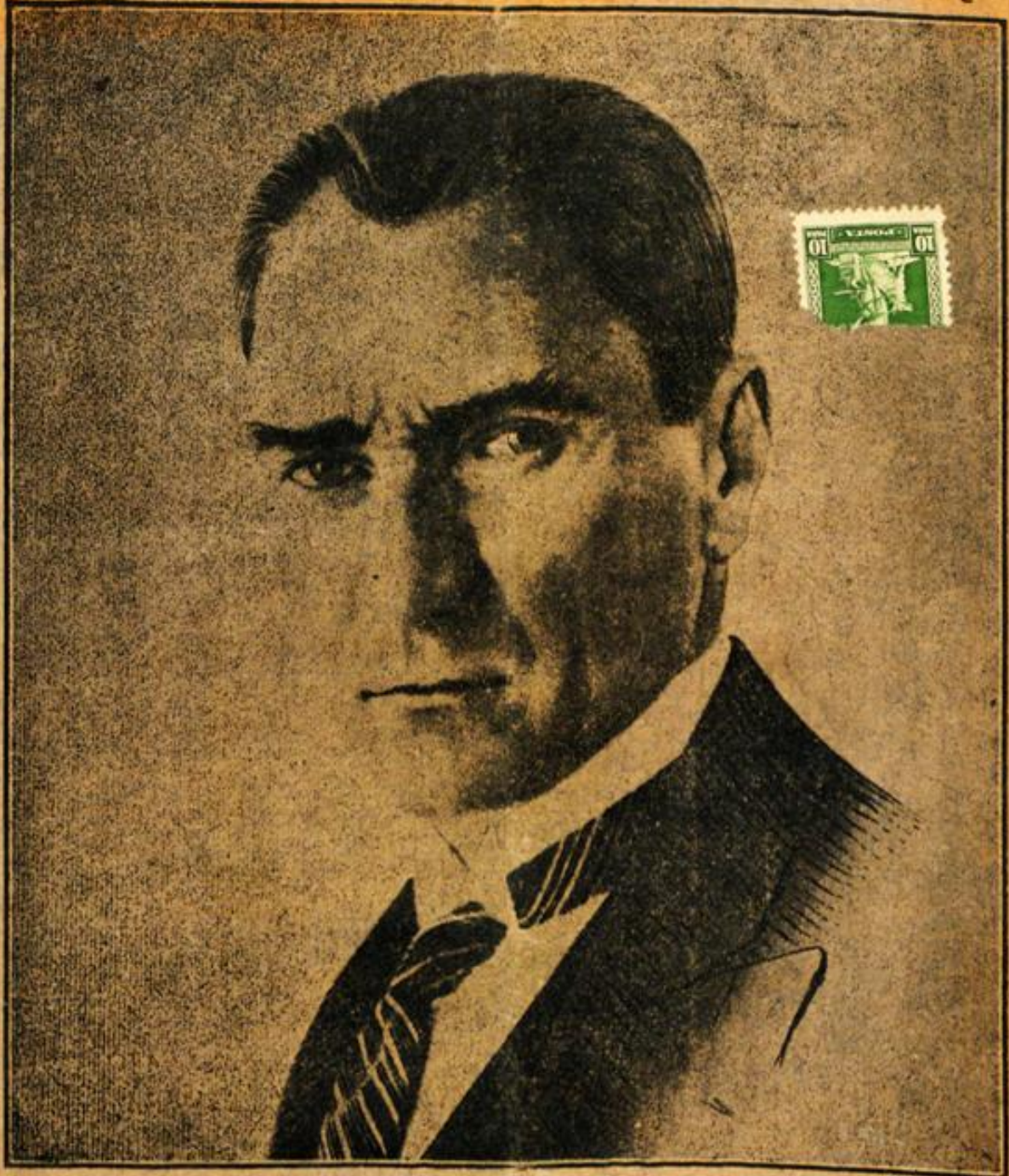
Onbeş günde bir çıkar

MEMLEKET

ÇUKUROVADA
İKTİSADİ, EDEBİ, HARSİ
mecmuadır

1930

S. 100

Bu nüshamız Gazinin Adanadaki
iki günlük ikametlerine ait
intibalara tahsis edilmiştir

1 Mart 1931

Nüshası 10 K.

6 Aylık 130 K.
1 Senelik 240 K.
Posta ücreti abunelere aittir

MEMLEKET

ÇUKUROVADA

İdarehanesi

Adana Muallimler
birliğinde dairei
mahsusası

Adana muntaka-maarif emniğinin himayesinde

On beş günde bir çıkar

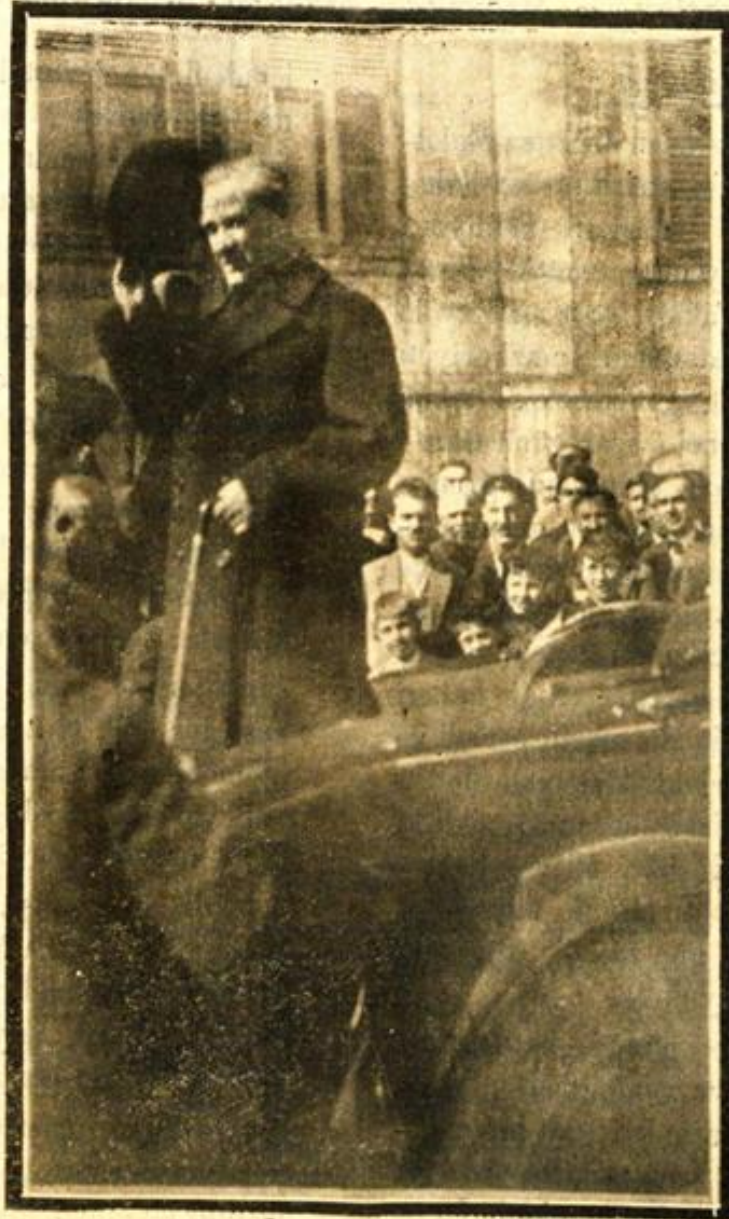
İKTİSADİYAT, EDEBİYAT, HARSİYAT

Hakkında mahalli tetkikler mecmuası

Sayı : 25—38.

1 Mart 1931.

Yıl : 2

Gazi Adanada hükümet dairesinden
çıkarken

Gazi Adanada İken

İntizar dakikaları — İlk müsahebe — Türk tarihi bahsi — Tarih muallimleri kongresi — Üç zamanın şükranı — Kırk asırlık Türk vatani — Küçük ırklar yok — Sekiz sene evelki hatıra — Antakyalı kızın menkıbesi — Mütemudi ve mütevali faaliyet — Tetkik seyahatinin hususiyeti — Dosta beşaret düşmana husran — Ezilecek , fakat görecek — Belediyeyi takdir — Maarif ve bayram — Adananın lâyemut bir şerefi — Ocak yasasında bir tadil — Ocakların yeni faaliyet sahası — Millet mektepleri ve halk konferansları — Hanımların askerliği — Gazinin nutku

İntizar Dakikaları :

Gazi , Mersinden doğruca Malatya'ya geçtikten sonra Adana hâlcenla büyük halâskârı bekliyor , çünkü Malatyadan avdette Adanaya gelecek , fakat eğer Dörtiyola uğrarsa Adananın mazhariyeti bir gün daha gecikecek , nitekim şubatın 15 inci pazar günü Gazinin Dörtiyolda olduğunu öğreniyoruz . O gün Adanaya gelececeği tahmin edildiği hâlde gene herkes, belki gelir ümidiyle, bekliyor . Nitekim öğleden sonra Dörtiyoldan hareket ettiği haberi bütün Şehrin havasını seviçli ve ihtizazlı bir elektrik seyyalesile titretti, lâkin biraz sonra öğrenildi ki Gazinin treni gece Misiste kalacaktır : O gece büyük mazhariyetin ertesi gün tecelli edeceğini düşünerek uyuduk .

Pazartesi günü herkes ya bonjurunu, ya yeni elbisesini geymiş erkenden aykta , ve bayraklarla donan Adana mutattan çok fazla bir kalabalığın caddeleri hareketlendiren manzarasıyla daha canlı ve çok bariz bir tebessüm

içindedir . Şehrin telefonları mütemediyen işliyor , herkes herkesten Misisteki trenin hareketi hakkında bir haber almağa çalışıyor, kimisi belki birden bire geliverir diye istasyon yolunu tutup gider, kimisi mademki vakit geçti , artık öğle yemeğinden sonra gelir diye tahminler yaparken şehrin bütün şebekelerini doluşan anî bir telefon haberi trenin on ikiye çeyrek kala istasyonda bulunacağını bildirdi . Hepimiz istasyona koştuk , iç istasyon sayısız melon şapkalarıyla dolu , dış istasyonu kesif bir halk kültesi işgal etmiş, otomobillerin manevrasına imkân verecek boşluğu temin için polis kordonu güçlük çekiyor .

Haber yanlışmış . On iki oldu , yarım oldu , daha Misisten trenin hareketi hakkında malûmat yok . Nihayet trenin ikiyi biraz geçce geleceği kat'i olarak anlaşıldı . Bu malûmat üzerine kimisi öyle yemği için şehre gidiyor, kimisi de ne olur ne olmaz diye yemekten vaz geçerek beklemeyi tercih ediyor ; arkadaşları tarafından yemek için

şehre inmeğe ikna edilmek istenen bir genç te bu ısrarlara nihayet vermek emelile olacak , etraf-taki kümlerin dahi işideceği yüksek bir sesle haykırıyor : — ha - yır , yemek her vakit hazır fakat Gazi her vakit görünmez !

Tren tam bildirilen vakitte geldi . Vagondan çok beşuş ve çok zinde inen büyük misafir bütün müstakbilinin ayrı ayrı ellerini sıkıyor . Binadan çıkılınca dış av-ludaki halk kütlesi geniş meydanı çalkalayn alkışlar ve gülbank - lerle aziz halâşhârını takdis ediyorlar . Açık otomobile binen Gazi , hareketten evvel , ayakta , şapkasile müteaddit defalar halkın bu candan tezahürünü selâm - liyerek mukabele etmektedir . Otomobiller geniş ve yeni asfalt cadde üzerinde kayıyor . Bir kaç gündür kapalı ve yağmurlu giden hava o gün açıktır . Sanki güneş bile bu güneş saçlı dehayı temaşa için o gün bu'utları dağıttı !

İlk Musahabe :

İkametlerine tahsis edilen bina - nın kabul odasındaız . Refaka - tlerinde seyahat buyran mutet zevattan başka Vali Vehbi Beyefendi , meb'uslarımızdan Ali Münif , Kadri , Hakkı , Zamir , Kemal , Ferit Celâl beyler, Belediye reisi Turhan Cemal , Maarif E - mini İsmail Habip, Ziraat ve İş Bankası müdürleri Fazlı ve Sa - it beyler , memleketin ileri gelen daha bazı muteber simaları hep hazır bulunuyor . Gazinin hiç boş vakit geçirmek şiarı olmadığını işte burada da anlıyoruz . Tam

karşısına isabet eden Maarif Emi - nine soruyor :

— Habip bey Adana mektep - leri ne halde ?

Maarif Emini lâzım gelen ma - lûmatı verdi : Adana mühim irfan merkezlerinden biridir . Nefsi Ada - nada bir lise , kız ve erkek iki muallim mektebi , bir muhtelit orta mektep , ticaret mektebi , kız Amerikan kolleji , ziraat vekâleti tarafından ahiren lise derece - sinde açılan Ziraat mektebi ki cem'an yedi orta tahsil mektebi ile on dört ilk mektep vardır . Adana cenubî vatandaki on vilâ - yetin irfan merkezi bulunuyor , yetmiş beş bin nüfuslu bu belde - de bir kız lisesine şiddetle ihtiyaç vardır . Erkek Lisesi için nakâfi olan bina kız lisesine tahsis olunarak yeni bir erkek lisesi ya - pılırsa yalnız Aadananın değil bütün cenubî Anadolunun en mü - him bir ihtiyacı tatmin edilmiş olacaktır . Hatta yalnız Adana , ve yalnız cenubî Anadoludaki on vilâ - tin değil Antakya havalisin - deki Türklerle Kıbrıs Türkleri için de böyle bir müessesye şid - detle muhtacız .

Maarif Emini kız Amerikan kolleji hakkında da icap eden izahatta bulunduktan sonra Gazi Hazretlelinin Antakya ve Kıbrıs - tan talebe gelüp gelmediği hak - kindaki istizahları üzerine ora - lardaki Türk maarifi hakkında da malûmat verdi . İngilizler Kıb - rısta yeni harfieri resmen kabul etmişlerdir . Otuz sene Kıbrısta maarif müdürlüğü yapan ve ahiren

tekaüde sevkedilen Kanon hakkında Türk muallimlerinin çok mükemmel bir ihtifal tertip ettiklerini , otuz sene Türk maarifi için meskûr hizmetlerde bulunan bu maarif müdirine altın bir kupa hediye ettiklerini anlattı . Gazi Hazretleri gerek Kıbrıs ve gerek Antakya Türklerinin maarif hareketleri hakkındaki izahattan memnun görünüyorlardı .

Türk Tarihi Bahsi :

— Habip bey Kilikyanın aslı nedir ?

Gazinin bu sualile bahis Türk tarihine intikal etti . Maarif Emmini samimiyetle cevap veriyor :

—Vallâhi Paşa Hazretleri, Türk tarihi hakkında şimdiye kadar bildiklerimiz , hep o derme çatma olduğunu gene himmetinizle anladığımız klasik malûmat kıvrımlarından ibarettir . Her şeyde olduğu gibi Türk tarihi hakkında da yüksek irşatlarımızla ve bu yüksek irşatların ilk mahsulü olan büyük eseri okuduktan sonradır ki asıl hakikatlere ittıla hasıl etmiş olacağız .

Maarif Emmini bu son sözle " Türk Tarihinin Ana Hatları " namındaki eseri telmih ediyordu . Gazinin filî rehbeliğiyle Türk Ocakları tarih heyeti tarafından vücûde getirilen ve sırf alâkadarların mutâlaaları alınmak üzere ancak yüz nusha basılan 600 sahifelik büyük kitap hakkında İzmir mebusu ve sabık maarif vekili Vasıf Beyin bu kitapdan bir nushanın meselâ Adana Türk Ocağına da gönderilmesine dair teklifi üzerine

Gazi Hazretleri buyudular ki :

— Hayır ; kitap mâdemki henüz int'şar sahasına vozolunmamıştır . müesseselere gönderilemez, ancak İsmail Habip Beyin şahsına gönderilebilir .

Bu iltifat ve mazhariyet karşısında maarif emini , Türk tarihi hakkındaki ceblini samimiyetle itirafın mükâfatını görüyordu !

Bu odadaki ilk musahabe bir saat kadar devam etti . Maarif emini bir saat mütemadiyen hep Gaziye muhatap olmaktan , hep onun mavi şimşekli nazarlarına maruz katmatan ezildiği anlarda gözlerini ara sıra yere indirir ve kendisine sual tevecih olundukca cevap verirken bir aralık güzel bir teklifte bulundu :

Tarih Muallimleri Kongresi

— Paşa Hazretleri , yeni harf inkılâbından sonra vatanda Türk lisanını tedrisle mukellef olanlar bu yaz Ankarada bir ay kadar devam eden bir kursa ve bir kongreye tabi tutuldular ; türkçedeki vahdeti temin için yapılan bu iş çok faydeli oldu . Öyle zan ediyorum ki Türk tarihi hakkında da böyle bir kongreye daha şedit ihtiyac vardır . Engin ve azametli Türk tarihi hakkındaki yeni tetebühler ve rehberliğinizle elde edilen çok yeni ve derin hakikatlar ihtimalki şimdiden mekteplerimizde klasik tedrisat şeklinde tatbik sahasına konamaz .

Fakat yalnız Türk tarihine değil beşeriyet tarihine de yeni ufuklar açan bu yeni hakikatlar

hakkında , tarih muallimlerimizin hepsinin malûmattar olması , ve türk tarihinin ana hatları hakkında bütün muallimlerimizin bir biffi vahdetine malik olmaları için önümüzdeki yaz Ankarada bir kongre yapılması ve orada tarih muallimlerimize dersler ve konferanslar verilmesi çok faideli olacaktır . Çünkü hepimiz şimdilik yalnız bilmediğimizi biliyoruz , fakat bir tarih muallimine türk tarihi hakkındaki asıl hakikatleri neye biliyorsunuz diyemiyoruz .

Bu teklif üzerine Gazi Hazretlerinin dudaklarında tasvipkâr bir tebessümün incilâstı sezer gibi olduk : -bu yaz tarih muallimleri için böyle bir kongrenin in'ikadı , eğer ondan evvel kitabın iştirak sahasına yazıt gibi bir hadise zuhur etmezse , pek muhtemeldir .

Üç Zamanın Şükranı :

Mükâlemenin verdiği vesilelere göre Gazi Türk tarihi hakkında muhtelif malûmat bahşediyor . Bir kaç cümle içinde Cermenlerin nereden ve nasıl geldiklerini , İlgiliz ırkının nasıl teşekkül ettiğini , Sezara , al-be çalan Gölva kahramanının hakikî hüviyetini, Adalar denizi dediğimiz Ege medeniyeti hakkında Türklerin oynadığı rolün azametini öğrenirken karanlık kalmış hudutsuz bir âlemin şurasında burasında şimşekler çakıyor . Birer şimşek gibi çakan o cümlelerle nasıl yepyeni bir hakikat ummanı karşısında bulunduğumuza iman ediyoruz .

Gazi ki Türkün halini ve istikbalini kurtarmıştı . Meğer mazisini

kurtarmak ta ona nasipmiş .

Yıkılan saltanatın enkazı altında hariç ve dahilin hurdehaş olduğunu zannettiği " hal , i binbir badi-
renin sonsuz felâketi içinden o kurtardı . Kâpkaranlık sanılan "istikbal , , geceleri yırtarak sabahı gösterir gibi , onun elile aydınlık bir meşher oldu . Son senelerin çok feyizkar meşğale ve emeğile de tarihin iftira ve butlan yığınları altında gömümlü kalmış olan " mazi , yi , Türkün bu asil ve enğin şerefini , pasları kazıyarak bir cevher ç karır gibi , o meydana çıkarıyor ; insanlar ki zamanı üçe ayırır , ona her üç zaman da medyun ve minnettar kalsın .

Kırk Asırlık Türk Vatanı :

Gazimizin Türk tarihi e böyle derinden alâkasındaki ulvî hed-fi pekâlâ seziyoruz . Bu vatanın en eski ve en hakikî sahipleri Türklerdir . Bu toprakların ilk medeniyetlerini Türkler yarattı . Yalnız Anadolunun değil bütün b şeriyetin de ilk medeniyet mürebbisi g ne Türklerdir . Bu vatanı en evvelâ biz yuğurduk ve bu vatana ilânihaye sahip olacağız .

Musahabe arasında bir aralık bir kaç saniye tevakkuf eden Gazi Adanaya ait sekiz sene evvelki bir hatırayı canlandırdı . Sekiz sene evvel, Başkumandan üniformasıyla Adanaya geldiği vakit Antakyalı kızın nutkuna karşı " Kırk asırlık Türk vatanı cenebî elinde kalamaz ,, demişti . O zaman bu kırk asrı mübalağalı görenler olmuş . Vasıf Beye soruyor :

— Halbuki o sözde mübalağa

değil noksan vardır , değil mi Vasıf Bey ?

Vasıf Bey cevap verdi :

— O zamanki vesikalara göre kırk asır demekte haklıydınız Paşa Hazretleri . Sonra sonra vesikalar çoğaldıkça Türkün bu topraklara kırk asırdan daha çok evvel sahip olduğu anlaşıldı .

Küçük Irklar Yok :

Orta Asyadaki büyük Türk ırkının Şark ve Garbe yaptığı meddücezirlerle temas olunuyor . Bahis "Toros,, kelimesinin aslı vesilesile Ermenilere ve o vesile ile de diğer küçük ırklara intikal etti . Maarif emini dedi ki :

— Kafkas havalisinde böyle Ermeni diye, Gürcü diye, Çerkes, Laz, Abaza filan diye bir kaç yüz binlik , yarım milyonluk , bir milyonluk küçük küçük uzviyetler var . Bunlar şüphesiz büyük Türk ırkının büyük meddücezirleri esnasında dalgalı ve dağlı arazide bıraktığı parçalardır .

Coğrafi vaz'iyetin mütecerrih bir halde bulundurması yüzünden lisan ve adetleri değişen o parçalara başka unvanlar verilince başka birer ırk sanıldı. Fakat böyle parça parça müstakil ırk olur mu ?

Gazi Hazretleri tasvipkâr işaretlerle hazuruna bakarak :

— Habip Bey çok doğru bir noktaya temas etti, buyurdular .

Türk tarihi hakkındaki bu çok faydeli musahabe bir saat devam etmişti . Bütün hazurun odayı terkettikten sonra, koridorda bir kaç sima, bir küme teşkil etmiş, hararetle Antakyalı kızın menkıbesin-

den bahsediyorlar .

Sekiz Sene Evvelki Hatıra :

Gazi sekiz sene evvel , birinci Millet Meclisinin son zamanlarına doğru henüz Lozan sulhu imzalanmadan, Başkumandan üniformasıyla Adana seyahatini yaptığı zaman şimdiki Maarif Eminimiz İsmail Habip Bey de "Yeni Gün,, muharriiri ve Ajans mümessili sıfatile bu seyahate iştirak etmiş, o seyahatte Gazinin söylediği on beş nutku aynen zaptettiği gibi Ankaraya avdetten sonra da " Hakimiyeti Milliye,, de " Gazi ile Adana Seyahatinden İntibalar ,, serlevhası altında bir makale silsilesi neşretmişti .

Buraya Maarif Emini geldikten sonra mıntaka namına on beş günde bir çıkan ve eski harflerle intişar ettiği zaman ismi " Maarif Mecmuası,, iken yeni harflerle intişare başladığı zaman "Memleket,, ismini alan mecmuanın ilk nüshalarına o seyahatin Adanaya ait dört makalesinden bazı parçaları iktibas ve neşretmişti . Şimdi Gazinin odadaki musahabe esnasında temas buyurdıkları bu Antakyalı kıza ait hatırayı nazarlarda daha iyi canlandırmış olmak için , bu mecmuanın birinci nüshasında Antakyalı kıza ait parçayı iktibas ediyorum :

Antakyalı Kızın Menkıbesi :

(. . . İstasyondan şehre kadar yarım saatlik mesafe , insandan yapılmış iki Seyhan gibi uzuyordu. Düz caddenin iki tarafına sıralan-

mış süslü ve uçları bayraklı sayısız ince direkler suvarileri görülmeyen mızraklı alayı gibi dizilmişti.

İnsan, insan, insan bütün civar köylerden de toplanan halk ile belki yüz bin kişiden fazla olan bu kalabalığa bakarken aklına Hâmidin lâyemut manzumelerinden bir mısra geldi :

Akardı payine mahşer misal bir millet !

Tepemizdeki bahar güneşine rağmen ayağımızın altında, bütün gece yağın yağmurların henüz kurumağa vakit bulamıyan çamuru üstünde yürüyoruz :

— Merhaba asker , nasılsınız küçükler , iyimisiniz hanımlar . . .

Sol kolunda bastonu , sağ kolu daima temennada , sağa sola söylenen bu sözleri sağdan soldan kopan gülbank sadaları karşılıyor. “ Allahım bu günü de gördük ,, diyen muhtelif perdeden , muhtelif ifadede, erkek ve kadın sadalarının titrek , canlı , sıcak, hıçkırıklı avazeleri içinde ilerlerken birdenbire sahne değişti :

Sağ tarafta, matem timsalleri gibi, serapa siyahlara bürünmüş bir sıra hanımın içinden Antakyalı ve İskenderunluların iki levhasını taşıyan dört hanım, kafilenin önüne çıktı . Gazi ve arkadaki bütün kafile durdu . Dört hanımın önündeki Antakyalı kızın kâğıdsız, tasannusuz, ruhtan gelen ve ruha giden nutkunu dinledik .

Nutkunu diyorum . Halbuki bu nutuk değildi . Bu sanki kelime şekline girmiş bir feryat,söz şekline bürünmüş bir hıçkırık . Söyliyen

değil inliyen o esmer kız sanki vatandan ayrı kalan o beldelerin tekellüme gelmiş bir ruhu , o beldelerin ağlayan ve ağlatan bir maneviyyetiydi . Gazinin gözü nemli , diğer bütün gözler , hıçkırarak söyliyen kızın kirpiklerinden yuvarlanan yaşlı gözler gibi diğer bütün gözler ; kadınile , erkeğile ; ihtiyarile, gencile; zabıtile, sivilile diğer bütün gözler hep ağlıyor , ağlıyordu .

Sanki bütün kafilenin ve bütün bu mahşeri izdihamın üstünde çalkalanan meserret havası bu Antakyalı kızın beş dakikalık hıçkırığıyla birdenbire uçmuş ve ciğerlerimizle birdenbire vatan mateminin havası dolmuştu . Bu inliyen kıza Paşanın verdiği cevap atiden gelen hatifi bir sada gibiydi :

— Kırk asırlık Türk yurdu cenabi elinde kalamaz .)

Mütemadi ve Mütevali Faaliyet :

Gazi üç aydır seyahatte bulunuyor, Adana da bu uzun seyahatin son merhalesidir . Oyle iken işte sanki seyahate yeni çıkmış gibi hiç yorulmaksızın mütemadi ve mütevali bir faaliyet içindedir . İstasyondan çıkıp ta ikametgâhına gelir gelmez işte bir saatten fazla musahabede bulundu . Bu musahabe bitip te herkes odadan çıktıktan sonra beş dakika ikametkâhının üst kat odalarını geziyor ve tekrar kabul odasında Fırka teşkilâtına memur olan heyeti kabul ediyor . Saatlerce bu heyetle görüştü. Akşam üstü, gündüz gözleriyle şehri görmek için otomobil -

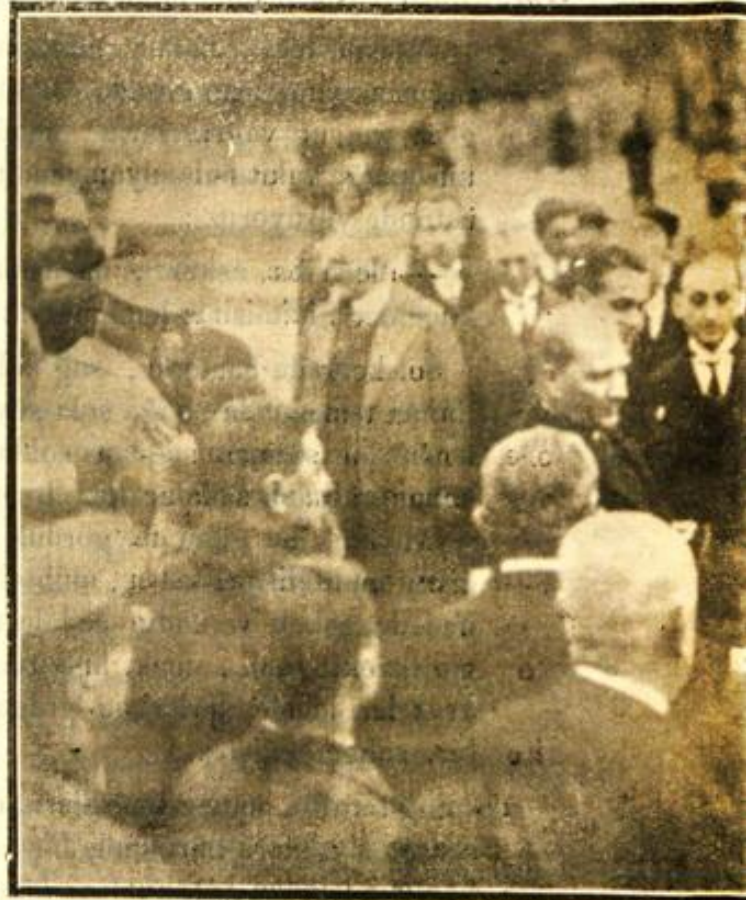
lerle bir tetkik gezintisi yapılıyor. Muhtelif Vekâletlerin müfettişleri, Gazi Malâtyaya giderken Adanada kalmışlar, bir kaç gündür mütemediyen tetkikat yapıyorlardı. Yarım saat kadar devam eden şehir gezintisinden sonra ikametgâhına gelince bu müfettişleri kabul ediyor. Saat ona kadar, tam dört saat bu müfettişlerle görüşmüş, onları dinlemiş sualler sormuş, notlar almıştır.

Aşadaki odada Vali bey, Belediye reisi, ve Maarif emini, Fahrettin Pişanın Menemen hakkındaki izahatını dinlerlerken birden Gazi geliyor. Çekilmek isteyen Belediye reisi ile Maarif Eminini yemeğe alakoyuyor. Ondan on birer kadar bir saat devam eden yemek esnasında dahi mütemediyen memleketin en mühim bir derdi müzakere edilmiştir. Adana ve havalesinde Türkçe konuşmayan küteller hakkında, bir saatlik yemek esnasında Gazi bütün malûmatı toplamış, en canlı sualleri sormuş, aldığı cevapları terkip etmiş, hülâsa ikametgâhına ayak bastığındanberi sekiz saattir mütemediyen çalışsa. Gazi bu sekiz saatlik faaliyeti müteakip bir saatlik yemek zamanını da en mühim bir memleket meselesine hasrederek çalışmıştır. Ertesi gün de öğleden evvel Vilâyete, Fırkaya, Belâdiyeye, Askeriyeye ziyaretlerini yaptı, her birinde mütemediyen sualler sorarak cevaplar aldı ve lâzım gelen malûmatı topladı. öğleden sonra Türk Ocağında bütün ocaklılar ve bütün muallimlerle uzun hasbıhalları

müteakip çok mühim nutkunu irat etti. Ondan sonra da Adanada hareket : işte Gazinin iki günlük Adana ikametinin her saati ve her anı böyle mütemedi ve mütevali bir faaliyetle geçmiştir.

Tetkik Seyahatinin Hususiyeti :

Bu dolgun ve olgun faaliyet manzarasından çıkacak bir sürü dersler

Gazi Adanaya muvasalatı müstakbelin

ve manalar var. İl-pimiz bu vatan için, deruhte ettiğimiz vazifeler için nasıl çalışmak lâzım geldiğini o numuneye bakarak bir daha öğrenmeliyiz. Bu uzun tetkik seyahatinin nasıl faideli ve feyizli olduğunu yalnız buradaki iki günlük numune ile hepimiz bir daha yo

çok canlı olarak görmüş oluyoruz. Sonra bu tetkik seyahatinin bütün vatan ve bütün tarihimiz için çok mühim bir hususiyet ve mümtaziyeti vardır : bütün bu vatan ve bu tarihin en Büyüğünün bu üç aylık tetkik seyahati bütün bu vatan ve tarihte en büyük ve en emsalsiz bir seyahat olmuştur.

ında Yeni İstasyonda
arasında

Coğrafyamızın her mekânında ve tarihimizin her zamanında onun her işi nasıl her işin üstünde ve çok üstünde ise onun bütün bu tetkik seyahati de gerek coğrafyanın vüsâti, gerek zamân-ı imtidadı, ve gerek ihata ettiği meselelerin şümul ve azameti itibariyle

bütün tetkiklerin ve seyahatlerin fevkinda, hem de çok ve pek çok fevkinda duruyor. Bu seyahatin işte bu mahiyeti ve bu hususiyeti tarihin sinesine kayemut bir şeref halinde teşbih ve teyit olunmuştur: onun eserleri ki sayısız ve her eserinin hududu ki ölçüsüzdür, işte bu seyahat te onun bu sayısız eserleri arasına hududu ölçülemyecek çok muazzam bir eser olarak ilâve olundu.

Dosta Beşaret Düşmana Husran:

Fakat bu tetkik seyahatinden çıkan asıl büyük bir mânâ ve asıl ibretli bir ders var. Bu mânâ dostta hudutsuz bir beşaret, o ders düşmana biaman bir husrandır. O beşaretle bu husranın sebebi şudur : Gazinin sıhhati.

Evet hariçten bu vatana düşman, dahilden bu inkılâba hain olanlar bütün ümitlerini o sıhhatin herhangi bir teşevvüşüne bağlamadılar mı? Düşmanların bütün propaganda şebekeleri senelerce, hiç usanmadan, hiç utanmadan, hem kenâhlerini teselli, hem cibani iğfal, hem vatani tehlikede göstermek için Gazinin sıhhatini meşkük göstermek emelile uğraşıp durmadılar mı ve uğraşıp durmuyorlar mı?

Onun sıhhatine neden bu kadar ehemmiyet veriyorlar? Çünkü hariçi düşman biliyor ki o ayakta iken bu vatana el uzatılamaz, inkılâba hain olan da biliyor ki onunla mücadeleye imkân yoktur. Hariçte dahil de iman etti ki o, tabiat kuvvetleri gibi bir kudrettir. O yıkacaksa bir zelzeledir yıkar, fe-

yizlendirecekse bir rahmettir yağar, atacaksa bir seylâbedir götürür, aydınlatacaksa bir güneştir doğar. Zelzeleye yıkmak, yağmura yağmak, seylâbeye akma, güneşe doğma nasıl denemezse ona da aman yapma, eyleme denemez : ne yapılmak lâzımsa o mutlaka olacaktır .

Düşman bunu bildiği içindir ki kendi menfaati uğrunda yegâne ümidini onun sıhatsızlığına dikti, dost ta bu vatanın menfaati için işte en ziyade onun sıhhatile titriyor. Fakat bu seyahat düşmana da dostu da en kat'i kâinatı vermelidir.

Üç aylık bir seyahat, mutemadi bir tetkik, vatanın şarkında garbinde, karasında denizinde, vatanın muhtelif iklimlerini aşarak; yaylalardan ovalara, ovalardan yaylalara geçe geçe; bir yerde ılık bahar güneşile okşanırken diğer yerde karlı loraları göğüşleyerek yapılan bir seyahat ki en sağlam ve en demir bünyeleri bile hiç olmazsa yorğun ve bezgin düşürmeğe kâfidir. Halbuki Gazide ne görüyoruz ?

İşte bu üç aylık seyahatın son merhalesinde, Adanada, kendisini yakından müşahade edip durmaktayız : hiç yorulmamıştır, seyahate yeni çıkmış gibidir, en zinde bir sebep ile canlı, manevî hüviyeti nasıl herkesten bambaşka ise maddî uzviyeti de biz fanilerin indiras nasibelerinden münezzeh, işte üç aylık çalkantılı ve en yorucu bir seyahat sonunda, mütemadi-

yen ve mütevaliyen çalışıp duruyor. Bunu ancak hudutsuz sıhhati olanlar yapabilirler. Hudutsuz sıhhat, hudutsuz sıhhat . . . bu, işte dostu ne kadar hudutsuz bir beşaretse düşmana da hudutsuz bir husran olsun .

Ezilecek , Fakat Görecek :

Ertesi gün, öğleden evvel, ziyaretler başladı . Evvelâ Vilâyeti teşrif buyurdular. Vilâyetin muhtelif işleri hakkında yarım saat kadar malûmat aldılar . Oradan Halk Fırkasına geldiler . Yarım saat kadar Fırka teşkilâtı ve yapılan işler hakkında görüşüldü . Oradan Belediyeye gidecekler : Belediye binası Halk fırkasına yakın olduğu için otomobile binmediler . Yayan yürüyorlar . Fakat gerek Fırkanın gerek Belediyenin önü, çarşının bütün o kısmı, baştan başa mahşerî halk kütleleriyle dolu. O kadarki polisler Gaziyeye bile güçlükle yol açıyor. Bir taraftan Gazisini görmek isteyen halkın meddi, diğer taraftan yol açmak mecburiyetinde olan inzibat kuvvetlerinin cezri, bu meddü cezirin coşkunu alkışları arasında, sıkışanlar, ezilenler, bağırانlar da var . Bir polis bir çocuğa bağıyor: — Çocuğum ezileceksin çekil .

Çocuk, bir taraftan müthiş meddü cezirin arasında ezilmemek için insiyakî tedbirler alırken, aynı zamanda bağıyor :

—Ezileyim, fakat ille göreceğim!

Polis hem resmî vazifesini yapmakta, hem de vicdanının icabatını ifade mehareti gösteriyor . Bir taraftan sırtile halktan gelen cezri idareye çalışırken , diğer taraftan da' hakikaten ezilmek tehlikesine maruz çocuğu koltuklarından tutup kaldırıyor :

— Ezilme, fakat gör !

Bana öyle geldi ki o anda yalnız görünen değil gören de bir timsaldir . Görünenin nasıl bir timsal olduğunu artık bütün eihan biliyor. Fakat bu gören çocuk ta Gazisini görmek isteyen milletteki iştiyak ve vecdin bir timsalidir . Hakkın var, yavrum , bu vatandaki bütün temiz vicdanlar onu görmek için senin gibi ezilmeğe razı ve . . . onun için, onun göstereceği her hedef için her şeye hazır dırlar .

Belediyeyi Takdir :

Gazi Belediyenin kabul salonunda Şehir hakkında musahabeler yapıyor, tahassüslerini söylüyor , Reis Beye sorduğu suallerle istediği malûmatı alıyor . Gazimiz Adanayı evvelce üç dört defa görmüştü . Bu sefer şehirde gördüğü müsbet inkişafı memnuniyetle ihsas ediyor . Caddeler düzelmiş, asfalt yollar yapılmış, temiz tretuvarlar vücade getirilmiş , başlıca caddelerin ağaç garsiyatı ikmal olunmuş, çarşı ve dükkânlar güzelleşmiş hulâsa Adana yeni bir şehir halinde meydana çıkmağa başlamıştır .

Şehrin haritasını getirttiler. Plan üzerinde yapılan şeylerle, yapılmakta olan ve yapılacak olan şeyler hakkında izahat alıyorlar . Milyonluk elektrik işi çoktan başarılmış , Adana geceleri medenî bir kisve geymiştir. Üç yüz bin liraya yakın ve Belediyeye senede yüz bin lira raddelerinde varidat getirecek olan son sistem mezbaha bitmek üzeredir . Memleketin çok hayatî bir ihtiyacını tatmin edecek olan bu müessese , kıymetli millî müessesemiz İş Bankasının feyizkâr muzaharetle başarılmaktadır. Adanada su meselesinin halli müzakere ve intaç safhasındadır , kanalizasyon için belediyenin tasavvurları ve bu tasavvurları île çıkarmak için düşünülen çareler arz olunmuştur .

Apaçık görülüyor ki Gazi belediyenin yaptıklarından ve yapacaklarından memnundur . Hakikaten son dört senedenberi hepimiz Adanadaki beledi inkişafı saatteki yelkovanın yürüdüğünü görür gibi, gözlerimizle görmekteyiz. Bu inkişaf genç ve çalışkan bir reisin şuurla, hedefini bilerek, mümâneatlere göğüs geren bir metanetle yürümesi sayesinde nasip oldu. Dört senedir nekadar entrikalara, taarruzlara, düşnamalara maruz kalmıştı. Yaptığı işin faziletine emin insanlara mahsus salâbetle bunlara karşı koydu. Şimdi de işte onun mükâfatını görüyor. Gaziyi memnun etmek, bu, biz faniler için nasip olacak

en yüksek saadet değil de nedir ?

Maarif ve Bayram :

Gazi daha gelir gelmez , Vasıf Bey vasıtasile , öğrenmiştik ki Adana mekteplerini büyük bir alâka ile gezecektir . Adana Maarifi , Gazinin seyahate başladığından beri, bu mazhariyeti ne kadar candan ve ne kadar vecitle bekleyip duruyordu . Yedi orta tahsil ve on dört ilk mektepten mürekkep ve beş binden fazla talebesi olan Adana mektepleri ve o mektepteki vatan yavruları Gazilerini kendi müesseseleri içinde görmekle yalnız halin en yüksek bir mazhariyetine nail olmuş olacaklar değil aynı zamanda ; ilerde , mazilerine baktıkları vakit , o mazinin en tarihî bir hatırasını , unutulmaz ve mukaddes bir vedia gibi bütün ömürlerince saklıyacaktı .

Lâkin ne yazık ki mektepler Gazinin teşrifinden bir gün evvel Bayram tatiline girmişlerdi . Hiç bir mektepte tedrisat yoktu . Maarif Emni bu ciheti söylemek in eburiyetindeydi ve söyledi . Gazi ise mektepleri derslerde bulunmak , teftiş ve tetkik etmek için gezecekti . Şimdi mektepleri görmesi yalnız binaları görmek için olabirdi, halbuki bu binaları da evvel müteaddit defalar görmüştü . Muallimleri de öğleden sonra Türk Ocağında kabul edeceğine göre ayrıca bir iktimaa lüzum yoktu . Ah bayram tatili . . . çocuklara en

büyük sevinç günü olan bayram, bu sefer Adana mektep talebeleri için, daha büyük bir bayrama manî bir engel oldu ; Araya bayram girmeseydi, oular, Gazilerini mekteplerinde görmek gibi en büyük bir bayrama nail olacaktı .

Adananın Lâyemut Bir şerefi :

Öyleden sonra Gazi Türk Ocağını teşrif buyuracaklar . Fakat daha saatlerce evelden bütün ocaklılar ve bütün muallimler ocağın alt katını , ayuluşunu , güzer gâhını doldurmuşlardır . Gazinin Ocaga gelmesi . . . Bu gelişin diğer mühim ve hususi bir manası daha var . Bu gelişle Gazi sekiz sene evvel Adana için ehilâyemut bir şeref olan mutkunu söylediği yere geliyor .

Umumî harp sonunda yarı dünya ile beraber çöktüğümüz zaman Suriye cephesindeki son başarıları toplayarak Halep gerisinde bir cephe tutan Gazi (ki bu cephe bilâhare milli mücadele devrinde de cephe olmuş ve bu suretle Gazi umumî harbin o son müdafaa hattı ile milli mücadele nin de ilk müdafaa hattını çizmişti) Hükûmet Mondros mütaarakesile düşmanlara teslim olunca Gazi Adanaya geldi . Apaçık mezara gömülmek istenen vatani kurtarmak emelini Gazi işte Adanadaki o ikameti esnasında düşünmüştü . Bunu bilâhare ve bundan sekiz sene evvel

muzaffer Başkumandan sıfatıyla Adana'ya geldikleri vakit , Türk Ocağında ki nutuklarında şu cümle ile ilân eylemişti :

“ Bende, bu vatani kurtarmak fikrinin ilk hissî teşebbüsü bu güzel memlekette doğmuştur . ”

İşte bir iki saat sonra Gazi bu sözü söylediği yere gelecek. “Türk Sözü „ gazetesi o günkü nüshasında bu cümleyi renkli harflerle baş farafa basmıştı . Gazetenin sahibi ve Urfa meb'usu Ferit Celâl Bey arkadaşımız “ bu cümleyi tunç bir kitabeye yazdırarak ocağa asmalıyız „ diyor , Belediye reisi onun bu fikrine iştirak ederken Maarif Emini de beldenin reisine diyor ki : “ Yalnız Türk Ocağına değil aynı zamanda Belediyenin yapacağı Gazi abidesi ne de bu cümle yazılmalıdır , madamki o cümle bütün şehrin lâ-yemut bir şerefidir . ”

Hakikaten ey güzel Adana , bütün vatan Beldelerinin gıpta edeceği bu şerêfi unutmama , ve onu abidelere hak ederek , gerek halin , gerek bütün istikbalin gözleri önünde daima ve daima teşhir eyle .

Ocak Yasasında Bir Tadil :

Ocağı teşrif buyurulan Gazi gene sekiz sene evvel oturduğu yerde oturdu .

Fakat salon kalababığı istiap

edemiyordu , Gazi sandalya hal-kasının daha ziyade daraltılması işaret buyurdular . Bu sayede ayakta durmak şartile daha yüzlerce genç salona girebilmişlerdi . Ocak âza mikdarı ve ocak faaliyeti hakkında reis Fahri Beyden malûmat aldılar . Muallimlerin ocağa dahil olup olmadıklarını sorunca Fahri Bey kısmen dahil olduklarını söyledi . Gazi « neye hepsi değil » demek iseter gibi Maarif Emininin yüzüne baktı ve Maarif Emini cevap verdi :

— Bütün muallimlerin Ocağa dahil olmamasında en büyük bir sebep yasanın ocağa dahil olacaklar hakkındaki maddesidir . Ocağa gireceklerin isimleri bir sene listede asılıyor , Kongreye arz ediliyor . Bu merasimin yüzünden, her sene yeniden yeniye gelmekte olan muallimlerin ocağa girmesi mümkün olmamaktadır .

Gazi bir iki saniyelik tevekküftân sonra şu sözleri irat buyurdular :

— Muallimler hakkında bu takyidat varit olamaz , şu hâlde ocak yasasında bu maddenin tadili icap eder .

Gazi ki milli timsaldir , onun sözü ki milletin sözüdür , yasanın o maddesini daha şimdiden tadil edilmiş telâkki edebiliriz .

Ocakların Yeni Faaliyet Sahası:

Ocak faaliyeti hakkında malûmat isterken ocak kâtibi Adana Türk Ocağının Kürkçüler köyün-

deki faaliyetinden bahsettiler . Ocak orada bir mektep açmıştı . Üç muallim ve seksen talebe vardı . Bir de Dispanser açılmıştı . Ocak Doktoru muayyen zamanlarda gidiyor , köylüleri muayyene ediyordu .

Gazi buyurdular ki :

— Yani muhasebei hususiyenin maarife ait vazifesile devletin sihihiyeye ait vazifesi .

Bununla orada mevcut yüzlerce ve yüzlerce hazuruna apaçık ihsas ettiler ki Ocaklar resmî bütçelerin yapabilecekleri işleri değil yapmıyacakları işleri yapmalıdır .

Fakat gerek Ferit Celâl Bey ve gerek Maarif Eminî bu ihtiyacı üç dört sene evvel hissetmişler ve tatbikine geçmişlerdi . O zamanlar, bu havali ocaklarının müfettişliğini Ferit Celâ Bey yapıyordu . Varidat itibariyle en mühim bir mevkiide olan Adana Türk ocağının Kürkcülerdeki mektebi , bilhassa muallim maaşı itibariyle , ocağa yük oluyordu . Hele Tarsus ocağı bütün varidatını Tarsus merkezindeki mektebe sarfediyor , O mektepdeki altı yedi muallime maaş yetiştirmek için hemen başka bir iş göremiyordu . Ferit Celâl Bey Maarif Eminine her iki ocak mektebinin resmî bütçeye alınmasını teklif etmiş , Maarif Eminî de bunu memnuniyetle kabul etmişti . Maarif Eminî işte bunun için Gazinî'nin ihsas buyurduğu o endişeyi izale emelile cevap verdi :

— Ocak mektebinin üç sene - dir muallim maaşlarını resmî bütçeye almaktayız , son bütçede bütün muallimleri ocağa yük olmaksızın kurtardık .

Gazi Hazretleri Vali beye döndüler :

— Öyle mi ?

— Evet Paşa Hazretleri, muallimlerin hepsi resmî bütçeye alınmışlardır .

Millet Mektepleri

ve Halk Kouferansları :

Bundan sonra Gazi Maarif Eminiden Adana Mektepleri ve bilhassa millet dersaneleri hakkında malûmat talep etti . Adana merkezinde beş binden fazla talebe vardır . Millet dersanelerinde 835 müdavim bulunuyor . İlk sene tabii eski harflerle okumak yazmak bilenler yeniden ümmî kalmamak için umumen millet dersanelerine koşmuşlardı . Bunlardan başka evvelce , çocukluğunda senelerce mektebe gidüp te okuyup yazma öğrenmeyenler şimdi yeni harflerin verdiği fevkalâde kolaylıktan istifade gene külliyetli miktarda tehacüm göstermişlerdi . Bu sene artık bu iki nevi büyük kütle ortada kalmadığı için vaziyet normal bir hale inmiş ve müdavim miktarı tabiatile azalmıştır . Bu millet dersanelerinde en mühim bir kârımız da halkı yalnız ümmîlikten kurtarmakta değil aynı zamanda halkı irşatta tecelli etti . Eskiden halka konferans vermek

isteyenler halkın rağbet etme - diğini ileri sürerlerdi . Halbuki yeni harf inkılâbının neticesi olarak millet dersaneleri sayesinde binlerce halk kendiliğinden aya - ğımıza gelmiş oldu .

— Halka konferanslar verildi mi?

— Millet dersanelerinden evvel, daha evvelki sene; halka mahsus kırk kadar konferans silsilesi verildi Millet dersaneleri başlayınca muallimlerimiz gündüzleri hanım , geceleri erkek dersanelerinde meşğul oldukları için hiç vaktimiz kalmamış , halk irşadını yalnız millet dersanelerinde teksif etmiştik . Fakat ondan evvelki konferanslara halk çok rağbet eyliyordu . Konferanslar cazibeli olsun diye konferansı müteakip konserler ve müsamere numraları da yapılıyordu . Her Cuma günü Birlik salonunda , her on beş gecede bir gece de ocakta bu konferanslar verildi . İhtifal gibi , daha büyük ve kalabalık halk kütlesine hitap gibi, vaziyetlerde de ocak sinamasından istifade ediyoruz . Türk ocağı sinamsı binden fazla kimse almağa müsaittir . Türk Ocağı - mız bu gibi her hangi talepte sinamasını daima vermiştir ve vermektedir .

— Ayrıca Muallimler Birliği var mı ?

Bir ilk Mektep salonunda yurdumuz var . Burada sırf mesleki içtimaları yapıyoruz . Alfabenin tedris usulü , teşhis varakaları - nın doldurulma tarzı gibi sırf muallimleri alâkadar edecek işleri - mizi bu salonda görüşüyoruz . Gece içtimaları olmadığından bir-

likte elektriğimiz bile yoktur .

Hanımların Askerliği :

Maarif Emin'inin izahatından sonra Gazi Hazretleri sağ tarafta - ki , ekserisi muallim bulunan , hanımlar kümesine teveccüh ederek hanımların askerliği meselesini mevzu bahsetti . Ekrem Tok beyin refikaları Ulcay Hanım hanımlarımızın askerliğine taraftar görünmediler . Gazi Hazretleri mülâtafamsı bir eda ile meseleyi kendileriyle münakaşa ediyorlardı . Askerliğe taraftar olmayan Ulcay Hanım kadınların meb'us olması - na ise taraftardı . Muallim Şemsa Hanım da bu noktai nazara itiraz etti . Eğer hanımlar meb'us olmayı istiyorlarsa asker olmayı da kabul etmelidirler . Gazi Hz. bu fikri muhik görüyorlardı Muallim Celile H. da Şemsa H.ın kanaatına iştirak etti . Bu sırada geriden , ayakta bulunan erkek kalabalığı yüzünden kendisini göremediğimiz bir kız sesi işidildi :

— Paşa Hazretleri siz emrediniz , derhal asker oluruz .

Bunun üzerine Vasıf B. gülerek teklifte bulundu :

—Paşam öyleyse bu hanım kıızı derhal askere kaydedelim !

Türk hanımının tarihte askerlik itibariyle mevki , milli mücadele gibi devirlerde Türk köylü kadınının ulvi kahramanlıkları ve hizmetleri mevzubahis olunduktan , köy ve şehir kadınları tasnifi yapıldıktan sonra Ulcay Hanım münferit kaldığını itiraf edince bahse nihayet verildi .

Gazinin Nutku :

Gazi-ayağa kalktı . Zarif bon-juru , kibar tavrı , kendine mahsus edasile , mat bir sesin tunç bir kudret ifade eden vakur ve revan ahengi içinde nutkunu söylüyor . Bütün vatan matbuatının aynen neşrettikleri bu nutukta Gazi Hazretleri bir çok mühim meslelere cepheden , apaçık , en mühim yaraları neşterliyerek , gayet vazih ve gayet kat'î temas buyurdular . Herkes dersini almıştı . İktissadî vaziyeti istismar ile sûi istimal edenlere ; vergi işinde gerek devlet ve gerek halk namına meşru yoldan çıkanlara ; halk fırkasının inkılâp ve vatan mefhumundaki ulvî manayı idrak edmiyen memur hâkim ve muallimlere ; bu hâvalide türkçe konuşmayan ve mühim bir kemiyet arz eden kütlelere hep lâzım gelen dersler , bu nutuk ile metebellir birer düstur halinde verildi .

Yarım saattan fazla devam eden nutuk esnasında hincabınç

dolu olan salonda herkes nefes almaktan bile çekiniyor gibiydi . Nutku yalnız kulaklar değil gözler , kalpler , ve bütün ruhlar dinliyordu . Nutuk salonun ulvî sükûtu üstüne ilâhî bir şelâle gibi dökülüyor . Nekadar cümleler vardı ki herkes alkışlamak için kendini zor tutmakta , içinden gelen cüşîşi güçlülükle zabttemektedir . . Niheyet nutuk bitince yarım saatten fazla bir zamandır teksif ve tazyik edilen bu içteki alkışlar , membandan fırlamış kaynaklar gibi , dakikalarca ve dakikalarca salonun havasını çalkaladı durdu .

Ocaktan ayrılan Gazi doğruca trene gittiler ve hemen hiç eğlenmeden Konyaya müteveccihen hareket ettiler . Trende giden , istasyonda kalan kalabalığın kalbini de götürüp gidiyor . Nereye gitsen kalplerimiz sizinle , nerede bulunsan siz kalplerimizdesiniz Gazi , bu daimî vuslatı , ne zaman ne mekân ayrılığı kat'iyen ve ebediyen ayıramıyacaktır .

Sevüktekin

Mes'ul Müdürü : *Ismail Habip*